

MICHAL HAVRAN

POLOVAČKA

NA CHE GUEVARU

MARENČIN PT

MICHAL HAVRAN

POĽOVAČKA NA CHE GUEVARU

MICHAL HAVRAN

**POĽOVAČKA
NA CHE GUEVARU**

MARENČIN PT

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

© Michal Havran, 2019

© Marenčin PT, spol s r. o., 2019

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover © Marenčin Media, 2019

Design © Katarína Marenčinová, 2019

793. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0407-7 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0408-4 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0409-1 (ePub)

„Hasta La Victoria Siempre.“
Che Guevara

Poznámka autora

O Ernestovi Che Guevarovi som napísal prvý článok krátko po jeho vražde v októbri roku 1967. Odvtedy som o ňom písal pravidelne, najmä pri výročiach jeho smrti a kubánskej revolúcie. Zbieral som podklady, materiály o jeho revolučnej činnosti, aby raz z toho všetkého mohla vzniknúť kniha. Pri jej písaní som sa v prvom rade opieral o fakty, o skúsenosti z mojich návštev Kuby a o ohlasy, ktoré táto ikona medzinárodnej revolúcie vyvolala vo svete. Lenže napísať o Che Guevarovi sa nedá bez príbehu hlavného aktéra Fidela Castra. Ten bol predseda mozgom revolúcie, on stál za útokom na kasárne Moncada, za prvým a odvážnym vystúpením proti diktátorovi Batistovi. O šokujúcej udalosti sa vtedy mladý argentínsky lekár Ernesto Guevara dozvedel z novín v Kostarike. Neskôr oboch mužov spojila náhoda v mexickom exile. A potom už dlhé roky pracovali bok po boku. No len do Guevarovho opustenia Kuby – vzdal sa všetkých politických funkcií – a do tajného odchodu do Bolívie. Tam mienil pokračovať v revolúcii za oslobodenie nielen Latinskej Ameriky od americkej nadvlády. V Bolívii však našiel vlastnú smrť. Príbeh vychádza z faktov, no dramatický dej si občas vyžiadaval aj vhodnú dávku fikcie.

ÚVOD

HAVANA, november 1979

Fidel Castro stál predou mnou. V ľavej ruke držal pohárik s bielym rumom, v pravej cigaru. Bol som na recepcii na počesť zjazdu Unión de Jóvenes Comunistas /Zväzu mladých komunistov/ a cítil som v sebe energiu cukrovej trstiny. Všimol som si, že cigara je akási malá. Fidel nedržal povestnú dlhú havanu, ale maličkú, nejakú el pequeno. Bolo to dosť čudné. Mal, pravdaže, oblečenú olivovozelenú uniformu a vyzeral, akoby si do Havany iba odskočil z hôr Sierry Maestry presvedčiť sa na vlastné oči, že diktátor Fulgencio Batista, slúžiaci dlhé roky Američanom, sa náhodou z exilu v Dominikánskej republike či neskôr na portugalskej Madeire, kde bol pri moci ešte fašista Salazar, nevrátil a znovu neurobil z hlavného mesta mekku alkoholu, drog, prostitútok a hazardu. To všetko držala pevne v rukách mafia z americkej pevniny.

Ale nie.

Už iba málokto si želal návrat tamtých čias. Dobu, keď okrem niekoľkých miest a častí provincií obyčajní Kubánci odpadávali z vyčerpania na trstinových a tabakových plantážach, vedia, že iba zlomok z masívneho zisku sa dostane aj im samotným. Revolúcia bola, ako napísal francúzsky filozof a obdivovateľ novej Kuby Jean-Paul Sartre, uragánom nad ostrovom. Aj obyčajní Kubánci mohli poslať svoje deti do škôl a všetci sa bezplatne dostali k lekárom.

Fidel stál predou mnou vzpriamený, nemusel sa krčiť. No pri stretnutí s mužmi nižšími sa zvykol trochu zohnúť,

aby mali pocit, že sa ani fyzicky nad nikoho nepovyšuje. Zdalo sa mi, že bol síce vo forme, no nie v takej, v akej býval pred viacerými rokmi, keď z neho sršala mačovská energia. Tá malá cigarka v jeho pravej ruke mi nedala pokoja. Niečo sa dialo, cítil som to v novinárskych kostiach. A na druhý deň som sa dozvedel, že tradičnú veľkú a hrubú havanu, rovnakú, akú fajčieval v najslávnejších revolučných časoch spolu s Che Guevarom, mu lekár odporučil vymeniť za menšiu. Niečo sa odohrávalo v jeho hrdle. S jeho hlasivkami. Fidel mal vždy zvláštny hlas! Na svoju mohutnú postavu trochu piskľavý, nie mocný, aký by sa bol k nemu lepšie hodil. Možno to spôsobili cigary, možno vlhké počasie počas dlhých bojov v pohorí Sierra Maestra proti armáde diktátora Batistu. Ale vtedy, keď som stál pri ňom na recepcii, som sa tak veľmi chcel opýtať najmä na jednu jedinú vec.

Na skutočný dôvod odchodu Che Guevaru z Kuby.

Pravdaže, vedel som, že odišiel do Bolívie robiť revolúciu, aby po vzore Kuby dokázal to isté alebo aspoň podobné aj v krajine, ktorá zrodila veľkého revolucionára Bolívara. Sú muži, ktorí netúžia po funkciách, najmä politických, spojených s najvyššími mocenskými priečkami. A Che Guevara si mohol po víťazstve kubánskej revolúcie vyberať. Pôvodom Argentínčan nemal síce nárok na vedúci post, veď plán na zvrhnutie skorumpovaného režimu vymyslel Fidel Castro. Práve on mal na samom začiatku revolučného pohybu najviac odvahy riskovať aj vlastný život, aby dosiahol najväčší životný sen: oslobodiť Kubu od amerického vazalstva. Che Guevara sa v ňom videl, no v revolučnom zápase išiel ešte ďalej. Čo sa podarilo na Kube, mienil rozšíriť do ďalších krajín. Opustil Kubu a vydal sa na odvážnu cestu zápasu za oslobodenie všetkých ponižovaných. Chcel zmeniť svet, dokonca vytvoriť nového človeka. Stal sa ikonou medzinárodnej revolúcie. Podľa jeho receptu sa rodili gerilové hnutia vo všetkých kútoch planéty a dokonca sa stal vzorom aj pre radikálnu mládež západnej Európy, najmä vo Francúz-

sku. Che Guevara, partizán svetovej revolúcie, považoval svoj boj za jediný možný spôsob života. Riskoval nie priveľa, ale všetko, vlastný život. A tak bola smrť príliš často v jeho blízkosti. Napokon si ho našla práve v Bolívii. V krajine Simóna Bolívara, kde však nenašiel dostatok podpory. Práve naopak, práve tam sa proti nemu spojil najmocnejší diktátor s obávanou americkou tajnou službou CIA, aby sa už nová Kuba nikde nezopakovala. A tak v hľadaní spôsobu boja za oslobodenie vykorisťovaných ľudí našiel vlastnú smrť ako akési mýtické predurčenie konca vlastného osudu.

Ale vo chvíli, keď som sa už-už chystal Fidela opýtať na skutočný dôvod odchodu Che Guevaru do Bolívie, čo sa mu napokon stalo osudným, našla ho tam guľka od seržanta bolívijskej armády, podišiel k nemu brat Raúl, jeho veľká psychická a politická opora, a niečo mu zašepkal do ucha. Fidel sa usmial, určite cítil, že som sa chcel niečo spýtať, kývol nám na pozdrav, cestou položil nedopitý pohárik s rumom na podnos čašníkovi a malú cigaru si zobral so sebou, lebo presne podľa jej vlastnej filozofie zhasla, keď ju prestal ťahať, a možno o nejaký čas si ju znovu dal do úst, aby mu priblížila vôňu tabakovej plantáže. Pre mňa ako novinára šlo o historickú chvíľu. Potom som už nikdy podobnú možnosť na krátke a osobné stretnutie s Fidelom nemal. Lútujem to, pretože už som sa musel spoľahnúť len na najrôznejšie pramene o kubánskej revolúcii. Nuž a na moje cesty na Kubu, na stretnutia s Kubáncami. Všetci boli revolucionármi, a preto dokázali zvrhnúť diktátora.

PRVÁ ČASŤ

BRATISLAVA

Osobný archív o Che Guevarovi

„Michale, jsem si jist, že kdyby si byl měl v tom čase více let, byl bys s Fidelem a s Che Guevarem v horách,“ to boli slová dnes už nebohého Jarda Brabca, jeden čas môjho vedúceho na zahraničnopolitickom oddelení denníka Smena. V tom čase denníka uznávanej značky. Jardo tieto slová vyslovil vo chvíli, keď si prečítal môj komentár k neuveriteľnej udalosti. Ernesto Che Guevara bol vtedy už desať rokov mŕtvy. Krátko po zajatí a prestrelke vysoko v bolívijských horách ho popravil seržant bolívijskej armády na pokyn agentov americkej CIA.

Novinár by nemal prenášať do svojich článkov osobné emócie, mal by zostať nad vecou, teda nad udalosťou, nemal by napríklad so zbraňou v ruke zasahovať do vojnového konfliktu, ak sa v nejakom ocitne. Aj slávny spisovateľ Ernest Hemingway mal v čase občianskej vojny v Španielsku chuť vymeniť aspoň na chvíľu pero, či v tom čase písací stroj za pušku alebo aspoň za revolver a brániť krajinu proti fašistovi Frankovi. Nie, novinár slúži udalosti tak ako umelec svojej predstave, nech aj takej hroznej, akú zvečnil Picasso svojou Guernicou. A tak v ten deň, keď som napísal článok pripomínajúci zavraždenie Che Guevaru, lebo išlo o vraždu už ťažko raneného revolucionára, som sa rozhodol, že raz napíšem o tomto mužovi môj knižný príbeh. Lebo zomrel mladý a stal sa legendárnou ikonou fascinujúcou svet.

Che padol v boji, tak ako sa na poriadneho revolucio-
nára patrí..

Možno to znie priveľmi cynicky, ale vyjadrujem tým svoj osobný hold takej postave svetových dejín, akou bol a akou aj ostane v srdciach miliónoch utláčaných nielen v Latinskej Amerike, na tzv. zadnom dvore USA, ale na celom svete. Lebo jeho odkaz žije, aj keď sa zdá, že sú-
časný neoliberalizmus zničil akúkoľvek ideu o sociálnej rovnosti a spravodlivosti a na piedestál postavil vypäté sebestvo, individualizmus, silu, agresivitu, spupnosť. Len si všimnime jednodolárovku, čo je na nej napísané: In God we trust, v Boha, v ktorého veríme, a tým Bohom nie je nik iný než dolár! Nuž, to teda chcelo poriadnu odva-
hu, do marketingu namočiť samotného Najvyššieho. Ako kedysi dodal známy Ford: Ak by som mal posledných päť dolárov, tri dám na reklamu...!

A tak som si začal zakladať osobný archív s nápisom Che Guevara.

V Havane som išiel navštíviť mojich dávnych priateľov z Bratislavy. Bývalého generálneho konzula Kubánskej republiky na Slovensku a jeho manželku. Na nich oboch sa nedá zabudnúť. Severino Mansur Jorge bol robustným mužom a vždy sa potešil, keď som sa zastavil na konzuláte. Bez ohlásenia, len tak, keď som išiel okolo a skúsil, či je v úrade, lebo často cestoval po Slovensku a všade mal veľa priateľov. Bol to veľký priateľ Slovákov, skromný kubánsky chlap a až neskôr som sa dozvedel, že aj keď nebol priamo s Fidelom v Sierra Maestre, patrilo od prvých chvíľ k revolúcii. Mal rád slovenský vidiek, slovenských roľníkov, obdivoval rozvoj nášho priemyslu aj v Tlmačoch, dva kilometre od Rybníka nad Hronom, mojej rodnej dediny. V kedysi úspešných Stro-
járnach S. M. Kirova podpisoval nové a nové objednávky na výrobu kotlov pre kubánske elektrárne.

Práve s ním som vyfajčil prvú originálnu kubánsku cigaru.

Keď ma jeho sekretárka ohlásila a vstúpil som do kan-
celárie, práve vôňa cigary mi ohlasovala jeho prítomnosť.

Vstal od stola, zdvihol ťažkú postavu zahalenú v oblaku hustého dymu. Priateľsky, so širokým úsmevom ma objal a... Neprišiel som, pravdaže, kvôli tomu, čo nasledovalo. Prišiel som trolejbusom z Kramárov a pešo po ulici Obrancov mieru, dnes M. R. Štefánika, iba na skok, cestou do redakcie na Dostojevského rade.

„Mi amigo, companero consul, tengo qe preparar un articulo para mi periodico,“ – môj milý priateľ, súdruh konzul, musím pripraviť článok do novín, spustil som hneď vo chvíli, ako mi ukázal na kreslo so slovami tomar asiento mi amigo,“ – sadni si, priateľ môj.

„Que un articulo?“ – Aký článok?

„Sobre el Che Guevara,“ – O Che Guevarovi.

Vstal a znovu ma objal. Spomenul som si, že keď sme sa pred časom stretli v Piešťanoch na oslave víťazstva kubánskej revolúcie a hovoril som o Che Guevarovi, stíchol, pristúpil ku mne a objal ma tak prudko, že mi skoro praskli rebrá. Ťahal ma k barovému stolu na biely rum, povestné el roco, teda čisté, bez kvapky citrónu či krúžka ananásu. Po oboch lícach mu stekali slzy. Ľavou rukou ich zo dva razy utrel, pravou znovu schytil pohárik a... Pocho-pil som: vysloviť v jeho prítomnosti meno Che Guevara, to znamenalo siahnuť na najcitlivejšie miesto. Až neskôr, o niekoľko dní mi došlo, prečo zostal ako obarený práve pri tomto mene. Mohol som spomenúť Fidela, Raúla alebo Camila Cienfuegos, zakaždým nadšene prikývol. Ale slovíčko Che pôsobilo ako zaklínadlo. Poznali sa osobne, dokonca jeden čas vraj konzul chodieval do vily na pobreží, ktorú Guevarovi prideliili na bývanie po víťaznej revolúcii. Vilu, v ktorej za Batistu býval akýsi drogový barón, Che po mesiaci opustil. Požiadal o zmenu adresy so slovami, že musí žiť navždy skromne.

„Companero Miquel, zastav sa niekedy na konzuláte, niečo ti darujem...“ povedal mi vtedy v Piešťanoch.

A tak som teraz sedel v jeho bratislavskej pracovni. Počul som, ako sekretárka cinká pohárkami, o chvíľu priniesla na podnose fľašu Havana Clubu, povestného

bieleho rumu, a konzul, akoby šlo o sekundy, kto bude rýchlejší, mi už podával z veľkej drevenej škatule parádu a poriadne dlhú havanu. K nej strúhadielko na odrezanie špice a malú, no pevnú slamku na zastoknutie, aby po pripálení, ničím iným iba zápalkou, mohla cigara malou dierkou dýchať. Pamätám si, ako ma v tom čase kubánske cigary očarili. Mal som za sebou už dve návštevy Kuby a zakaždým ma šokovalo, že nám ku káve automaticky priniesli aj cigaru a ja som spočiatku netušil, že fajčenie takej cigary je obradom. Ale človek sa všetko naučí a ja som cítil, že ak zvládnem fajčenie kubánskych cigár, ešte viac pochopím Fidela a Che. Raúl býval iba málokedy vyobrazený s cigarou v ústach! To Fidel s Che boli na fotkách s poriadnymi havanami v ústach! Len som sa čudoval, ako mohol práve Che fajčiť cigaru, ten poriadny „náklad“ tabaku, keď odmalička trpel silnou astmou a neskôr, v bojoch proti diktátorovi, mával často záchvaty a občas sa zdalo, že niektorý z nich ho skolí skôr ako gulka od vojaka.

Konzul nalial do oboch pohárikov rýchlosťou blesku, rum svietil trstinou... Najskôr som ho chcel vypíť podobne ako on, ale vypýtal som si radšej jednu krížalku citrónu. To bolo ono. A už som si orezával cigaru. No konzul sa do svojej pustil znovu a z mohutných líc vyfukoval dávky sladkastého, ťažkého dymu. To bola Kuba! Ozajstná Kuba v Bratislave na kubánskom konzuláte...!

„Miquel, esta libro es para ti,“ – Michal, táto kniha je pre teba, počul som jasne jeho slová vo chvíli, keď vstal od stola a podišiel k nevysokej skrini. Zohol mohutnú postavu, ešte si potiahol z cigary, tak prirodzene ju držiak v ľavej ruke. Otočil sa a položil žeravý tabak na okraj veľkého mramorového popolníka. Potom oboma rukami vytiahol zo skrine zásielku. Otočil sa ku mne a podal mi ju do rúk. Škatuľa nebola ťažká. Nevedel som, čo je vo vnútri, ale uvidel som na žltom podklade napísané moje meno.

„Para el companero Miquel Havran, el periodista de juventud periodico de Smena,“ – pre súdruha Michala Hav-

rana, novinára mládežníckeho denníka Smena. Držal som balíček v rukách a nevedel som, čo urobiť skôr. Potiahnul z cigary, lebo pomaly zhasínala, alebo si omočiť ústa do rumu. Naraz sa nedalo všetko. Ale vedel som, že darček treba otvoriť. Tak ako som stál a konzul oproti mne, odlepil som mocnú pásku, ktorou bol balík previazaný. Mohol som síce tušiť, čo tam môže byť, noviny, časopisy... Ale pred chvíľou, keď sme sa zvitáli a sedeli oproti sebe, som jasne počul slovo el libro – kniha. Áno, bola tam, ale stále som ešte nevidel jej titul. Vybral som obsah z balíka a položil na stolík predo mnou. Konzul sa iba usmieval a neúprosne ťahal cigaru do seba. Videl som na ňom, ako čakal na moju reakciu. Nuž, pekne to pripravil, a pritom... Ja som sa v úrade zastavil iba náhodou! Nemohol tušiť, kedy prídem, no vedel, že niekedy určite. Robil som tak pravidelne. Občas som zavítal do budovy aj dvakrát mesačne. Ten balík na mňa čakal, konzul ho mal pripravený, pekne zabalený a ako som sa o pár minút dozvedel, keď sa v diplomatickej pošte objavilo niečo aktuálnejšie, zakaždým išlo iba o noviny a časopisy, vymenil staršie za tie novšie, lebo vedel, že novinár pracuje s aktualitou, s aktuálnou každodennou udalosťou. Ale nemohol zasa vyložiť z balíka všetko, lebo aj on dodržiaval nepísanú zásadu, že niektoré veci, aj keď sa zdajú už takmer „nepotrebné“, sa jedného dňa môžu zísť.

Balík vážil možno aj jedno kilo a ja som ho pomaly otváral. Navrchu bolo niekoľko čísiel denníka Granma, vydávaného kubánskou komunistickou stranou, potom nasledoval denník pre mládež Juventud Rebelde a celkom naspodku boli tri čísla mesačníka Bohemia. Oba denníky mi zakaždým bohato poslúžili pri čerpaní faktov a písaní článkov o Kube, ale magazín Bohemia bol fajnovejší. Doteraz mám odložených zopár čísiel a nemôžem sa zbaviť dojmu, že na Kube už dávno vyrábali papier z recyklovaných materiálov. Určite ich k tomu prinútili najmä skromné hospodárske podmienky, lebo od víťazstva revolúcie a po rozdrvení kontrarevolucionárov na Playa Girón a príklonu Kuby k budovaniu socialistickej

spoločnosti nastolili Spojené štáty voči Ostrovu slobody totálne embargo. Lebo ako zvykol vravieť US prezident Harry Truman: „Batista je bastard, ale náš...!“

A mal som to v rukách. Vo vnútri balíka, v jeho strede bolo ešte niečo. Menší balíček zabalený v novinovom papieri, prelepený páskou.

„Miquel, mi amigo, abre esta paquete nueva también,“ – Michal, priateľ môj, otvor aj ten nový balík,“ dorážal konzul cez zálahu voňavého dymu, schytil fľašu Havana Clubu a dolial oba poháre až po okraj. Nuž, toto asi nezvládnem. Mal som rád toho muža, silného chlapa, ktorý dokázal hovoriť v jednom kuse dlho, dlho, takmer na spôsob Fidela, ale pritom sa posilňoval rumom a ťahal veľkú a silnú cigaru. Mne sa už krútila hlava. Pravdaže, cigaru nemožno šlukovať, nato slúžia cigarety, ale predsa len. Keď sa poriadne potiahne, dym zasiahne celého človeka. Už po prvý raz, keď som skúsil v Santiagu de Cuba, teda dosť ďaleko od Havany, vyfajčiť aspoň polovicu tohto zázraku, takmer som odpadol. Cigara udrie dozadu do hlavy, trafi buď malý mozog, alebo oblasť medzi hornou časťou krku a krčnou chrbticou. Áno, presne tam som ju cítil ako ostrý rez do kože, ale nie rez vedený zvrchu akoby nožom. Šlo to zvnútra. Ten dym sa po potiahnutí dostane do úst a prenikne do celej dutiny, nájde si vchod do nosných dierok, no najmä putuje niekam dolu krkom, uhne dozadu a tam akoby na chvíľu zastal. To je ten úder, ktorý zloží najmä začiatočníka. A ja som predsa len začiatočníkom vo fajčení cigár bol. A je to v prvom rade veľký obrad. Cigaru si nemožno zapáliť len tak z ničoho nič. Na ulici. Cigara si žiada čas a pohodlie. Konzumentovi sa prihovára: sadni si, pokojne sa uvoľni, vystri nohy, zatvor oči a priprav sa na mňa. Vydáme sa spolu do údolia potešenia a uvidíš, bude nám spolu dobre... Ale nemôžeme byť iba dvaja. Ja síce nič okrem teba nepotrebujem, ale tebe bude lepšie, ak si na úvod odpiješ aspoň kvapku rumu. Aj ja ho budem cítiť na tvojich ústach. Tak to urob, budeme traja a v trojke nám bude paradne...

El Diario del Che en Bolivia

„Es posible que no lo crea?“ – Je to možné? Neverím, odpovedal som so vzrušením a pomaly som menší balíček uložený vo väčšom konečne otvoril. Mal som v ruke niečo, čo v tej chvíli na Slovensku, čo na Slovensku, v celom Československu nemal nik okrem mňa.

El Diario del Che en Bolivia – Bolívijský denník Che Guevaru!

Nevelká kniha s jednoduchým názvom. Ale nešlo iba o názov, aj keď bol absolútne priliehavý, aktuálny a obsahom neprekonateľný. Najdôležitejšie bolo niečo iné: meno autora. V tej chvíli sa zo mňa takmer stal el boracho como una Cuba – riadny opilec, ale ani nie tak od rumu a tuhého cigarového dymu – už mi zasa rezal do zátylku –, ale od toho, čom som držal v ruke.

El Diario del Che en Bolivia. Autor: ERNESTO CHE GUEVARA.

Pozeral som sa na obálku vo vytržení a nevládal som v knihe ani zalistovať. Obálka ma fascinovala. Načo pokračovať, načo otvárať, toto mi stačilo. Držal som knihu v ruke a cítil sa ako ufúľaný zlatokop kdesi v Kalifornii, ktorý konečne, po strašnom úsilí, pocítil v ruke kus zlatého nugetu. Pre mňa znamenala Guevarova knižka oveľa viac. Che bol autorom denníka, v ktorom opísal svoj posledný partizánsky boj.

„Sobre todos muchas, muchas gracias companero,“ – predovšetkým som konzulovi poďakoval a ako som si sadal do kresla, aby som si s predstaviteľom kubánskej revolúcie na Slovensku ešte raz a nie poslednýkrát pripil, položil som knihu pred seba a nemohol som sa na ňu vynadávať. Nosil som, pravdaže, tašku, neskôr boli v móde tzv. diplomatické kufríky, ale tie sa nedali prehodiť cez plece a človek ich musel držať iba v ruke. A navyše – ja som diplomatom nebol a ani som byť nechcel. Nepáčil sa mi ich jazyk, nikdy nič nepovedali otvorene, jasne, a tak sa nedal zistiť ani ich názor. Načo sa trápiť, pretvarovať a s krčco-

vitým, často až úlisným úškrnom, ani nie smiechom, zakrývať skutočnosť a zásadne nebrať do úvahy reálne fakty. Nie, nosil som koženú tašku, veľmi šikovnú a najmä sa dala prehodiť cez plece, čo umožňovalo rozložiť váhu jej obsahu na celú postavu. Dokonca som mal pocit, že mi pomáhala narovnávať chrbticu a vystierať ju do mojej takmer stodeväťdesiatcentimetrovej výšky. Jediná vec, čo sa mi na taške nepáčila, bola jej farba. Tmavohnedá koža sa však postupne ošúchala a dostala pracovný šmrnc. Nosil som v nej haldu novín, novinových výstrižkov, nejakú knihu, ale zakaždým slovník nejakého jazyka, ktorý som sa práve učil, a ak som mal šťastie, tak zo zelovocu i mandarínky pre moje deti. Veľmi som túžil po takej taške, no inej farby. Takej tej... Olivovozelenej. Kaki! Farbu uniformy, akú nosil Fidel. Mať aspoň podobnej farby tašku, ak už nie kaki bundu s množstvom vreciek a zipsov. Teraz, ako som sedel pred konzulom a ďakoval za neuveriteľný dar – Guevarov Bolívijský denník, vyšiel v Havane iba pred necelým mesiacom –, nevedel som, čo skôr urobiť. Či vložiť do tašky najskôr časopisy, alebo vzácnu knihu. Ale konzul ma predbehol. Navrhol mi jednoduché riešenie, nech si do tašky vložím iba knihu a diarios y revistas mi sekretárka zabalí do nového balíka. Dopili sme fľašku, aj keď ja som mal na jej likvidácii oveľa menšiu účasť, cigara už v ústach horkla... To som zbožňoval. A neskôr som cítil zvláštnu pachuť. Cigara sa má buď dofajčiť, alebo odložiť na neskôr a posledný ťah treba zapíť posledným dúškom rumu. Aké jednoduché! Ale povedzte to niekomu, kto pochádza z vinárskej oblasti. Všetko som sa musel naučiť a priznávam, že žiakom som nebol najhorším.

Dlho sme sa lúčili a konzul ma pyšne vyprevádzal. Mal predsa na mojej radosti z nášho špeciálneho stretnutia najväčšiu zásluhu. Vo dverách som ešte raz ďakoval za dar – to novinár, fanatický novinár, akým som bol ja, vedel dokonale oceniť. A tak, aby som nášmu výnimočnému stretnutiu dodal pointu, povedal som: Hasta la Victoria siempre! Venceremos! Patria o Muerte! /Až do konečného víťazstva!

Zvíťazíme! Vlast alebo smrť!/ Tri heslá, ktoré boli hlavnou motiváciou kubánskej revolúcie. Konzul sa usmial. Vyšiel som na ulicu, moje telo zohrieval rum a dušu kniha od Che Guevaru, ktorú som niesol v koženej taške.

HAVANA

Vo dverách stála pani konzulka

Ako novinár som sa s mládežníckou delegáciou bývalého Socialistického zväzu mládeže dostal na zjazd Unión de Jóvenes Comunistas /Zväzu mladých komunistov/ a pravidelne som referoval čitateľom o jeho príbehu. Nuž a už v prvý deň sa konala recepcia na počesť zjazdu. Prišiel aj sám Fidel Castro. A odohrala sa scéna, ktorú som popísal v úvode tejto knihy. Po zjazde sme mali ako skupina novinárov zo socialistických krajín aj program ďalší. Cestu autobusom po Kube – od Havany až po Santiago de Cuba. Pamätám si, ako som kubánskym organizátorom navrhol, nech nás odvezú aj k územiu Guantánama, ktoré ostalo ako tragická spomienka na španielsko-americkú vojnu o Kubu. Bolo a je v prenájme americkej armády.

„Sabe, sabe, pero...“ – vieme, vieme, že by ste to radi videli, ale nemienime ich provokovať, znela odpoveď statného Kubánca, dosť vysokého úradníka ministerstva zahraničných vecí, ktorý nás spolu s ďalšími pomocníkmi na ceste po ostrove sprevádzal.

No ja som musel v Havane vybaviť ešte niečo navyše.

V predposledný deň odchodu na opačnú stranu Kuby som sa chcel stretnúť s niekým, koho som spoznal dosť dávno v Bratislave. Bývalého kubánskeho konzula Severina a jeho pani. Mal som ich havanské telefónne číslo a dokonca aj adresu. Pre prípad, ak sa raz ocitnem v Havane. To pre zahraničnopolitického komentátora nemuselo byť až také zvlášť-

ne. Ohlásil som sa naslepo. Veď vôbec nemuseli byť doma, pán konzul ako diplomat mohol byť na inej misii v niektorej ďalšej krajine, ale mňa vzrušoval pocit prekvapenia. Vedel som si predstaviť nielen sám seba pred dverami ich bytu, ale aj dve prekvapené tváre! Veď po toľkých rokoch znovu vidia novinára Miquela z Bratislavy, ktorý napísal a uverejnil množstvo nielen svojich článkov o Kube! Publikoval aj od kubánskych novinárov, spisovateľov a od samotného konzula. Vravím si však: skúsím zavolať, čo to urobí. Možno sa niekto predsa len ozve. A tak som sa deň pred odchodom do Santiaga de Cuba ohlásil telefónom.

Volal som zo známeho hotela Nacional, kde som býval a kde mal kedysi na celom jednom poschodí svoj „štáb“ aj povestný supermafiaň Al Capone. Starnúci čašník si na neho veľmi dobre pamätal. „Bol som vtedy liftboy,“ dodal s úsmevom, lebo teraz už bol el capitano, mužom, ktorý v prízemnej reštaurácii uvádzal hostí k stolom. Daroval som mu škatulku našich cigariet, vtedy to boli sparty, lebo som si všimol už skôr, že často vychádzal na chodbu a pôžitkácky fajčil cigarety Liqueros. Volakedy sa dovážali aj do Československa. Mne sa páčili, pretože nemali filter, takže sa dal cítiť kvalitný tabak. Dlhو som však nechápal, prečo majú sladkú chuť. A konzul mi ešte v Bratislave povedal, že nie tabak je sladký, ale papierik, do ktorého je tabak zabalený. Vyrábala sa z cukrovej trstiny. El capitani sparta chutila, len sa mu nepozdával filter. Zaviedol ma k recepcnému pultu a požiadal kolegu, aby mi vytočil telefónne číslo jedného havanského bytu.

Nemohol som sa mylíť. Ozval sa ženský hlas a moja pamäť odpovedala: hlas sa nezmenil, bola to ona, pani konzulka.

Keď som sa predstavil, mal som pocit, že pri telefóne skoro odpadla.

Naposledy sme sa videli pred mnohými rokmi v Bratislave, keď sa s naším mestom a so Slovenskom lúčili. Napísali mi svoje telefónne číslo. Teraz som počul príjemne prekvapenú milú pani konzulku. Vraj kedy môžem prísť,

ja že aj teraz. Kde bývate? V hoteli Nacional, tak to máte k nám blízko...

„Me amigo Miguel, musíte nás prísť navštíviť.“

Súhlasil som a o hodinu už niesol tašku s darčekom, nechýbala fľaša spišskej borovičky a pekná slovenská výšivka. Vyšiel som von a pod neďalekou palmou som si všimol taxík stojaci bokom od hlavného vchodu hotela. Príjemný chlapík, niečo vyše päťdesiatky. Keď ma uvidel, vyskočil z auta a otvoril mi dvere na druhej strane. Usadil som sa do jeho starého chevroletu a dal som mu adresu. Chcel som vedieť, koľko budem platiť.

„Cinco pesos,“ – päť pesos, usmial sa cez zuby a pridala plyn.

Vyrazili sme dopredu. V riadne starom aute má človek zvláštny pocit. Išli sme dosť rýchlo, ale široké sedadlá a vpredu plno železa tvoria z takého stroja monštrum. Vo vnútri sa mi zdalo, že ideme pomaly, aspoň tak na mňa toto veľké a dlhé auto s priliehavou prezývkou – cestný krížnik – pôsobilo.

„Bueno, dobre, teda päť pesos,“ súhlasil som a suma sa mi nezdala veľká. Navyše som vedel, že na Kube nič nie je drahé, ale, a to som vedel tiež, Kubánci ani veľa nezarábajú. Socialistický model podobný nášmu nepustil. No taxikári boli všade výnimkou. Vodič mal vpredu pod sklom a predom mnou svoje meno. Juan.

Hodilo sa k jeho zovňajšku, aj keď by skôr padlo niekomu mladšiemu.

„Päť pesos nie je veľa,“ dodal som k jeho slovám.

„Keďže si cudzinec, a určite zvedavý, poviem ti, ako to funguje.“ Nevedel som, čo tým myslí.

„Pozri sa, keď budeme v cieli, dáš mi päť pesos. Z toho tri pôjdu Fidelovi a dve ostanú mne...“

Zasmial sa, čím podtrhol výklad. Pochopil som. Juan mal síce vlastnú licenciю a záležalo od neho, koľko turistov porozváža po Havane, ale ani mu nenapadlo klamať Fidela, teda štát. Fidel znamenalo v tomto prípade daň, nie, pravdaže, pre neho osobne, ale pre krajinu.

„A keby som chcel ísť ďalej?“

„Vždy sa platí len päť pesos, po celej Havane...“

Teda pevná taxa. Jedno peso sa rovnalo jednému doláru, a tak za päť dolárov som sa odviezol do centra mesta neďaleko Plaza de la Revolución.

„A keby som chcel ísť s tebou napríklad do mesta Santa Clara?“ Santiago de Cuba, ležiace na druhom konci ostrova, som sa ani neodvážil spomenúť. Juan odpovedal, že to by sme sa nejako dohodli.

„Ale aj tak by platila rovnaká metóda. Pre Fidela o jedno peso viac...“

„Estás aquí, Plaza de la Revolución!“ – sme tu, námestie revolúcie, oznámil, ale ja som to už vedel skôr, lebo kde inde, ak nie práve tu, na veľkom priečelí mohutnej sochy Josého Martího sa skvie oveľa väčší namaľovaný portrét slávneho a nesmrteľného Che Guevaru. Zastali sme o dvesto metrov ďalej od námestia, pred vysokým činžovným domom. Vybral som z peňaženky päť pesos.

„Juanito, tu je päť. Tri pre Fidela a dva pre teba,“ poznamenal som s úsmevom.

Podal som mu peniaze, vzal a s úsmevom ďakoval. Ale z mojej strany to ešte nebolo všetko. Znovu som otvoril malú peňaženku – priznávam, že tých pesos som mal dosť – a vytiahol ešte jedno peso.

„Juan, a toto jedno je už iba pre teba.“ Dosiaľ počujem jeho slová a nákazlivý kubánsky smiech.

„Muchas, muchas gracias mi amigo y mi companero...“

Zastal som pred širokými dverami do vysokej bytovky. Vošiel som do priestrannej vstupnej haly a hneď sa na mňa pozeralo štvoro veselých očí. Na veľkej nástenke na ľavej stene som uvidel veľkú fotografiu vo forme plagátu. A na nej dve najväčšie ikony kubánskej revolúcie. Fidel s Che Guevarom. Obaja s typickou charizmou, podporenou bradami, a v rukách, akože inak, zapálené cigary. Nad nimi sa ešte skvelo hlavné heslo revolúcie: VENCEREMOS! Hlásalo, pravdaže, dva obsahy. Prvý, že revolúcia skutočne zvíťazila, ale keďže ešte stále mala a naďalej má

priveľa nepriateľov a najmä amerického suseda, revolúcia musí naďalej pokračovať. Heslo teda ohlasuje aj budúce víťazstvo. Pod fotografiami som si všimol výstrižky z novín a celkom dolu na nástenke aj praktické hlásenia pre obyvateľov bytovky.

Vošiel som do výtahu, stlačil gombík a nechal sa vyviezť na tretie poschodie. Ani som nestačil zazvoniť a dvere sa otvárali. Stála v nich pani konzulka. Mala krátke čierne vlasy, aké nosievala v Bratislave, takú som si ju aj pamätal.

„Mi amigo Miquel, vitajte u nás, to je veľké prekvapenie, podte ďalej, podte dovnútra.“ Podali sme si ruky a aj som pani konzulku jemne objal. Bola doma sama, pán konzul by mohol prísť z ministerstva zahraničných vecí aj o tri či štyri hodiny. No ja som mal podvečer iný program, tak som chcel vedieť, kedy sa pán konzul vráti.

„Carlos je veľvyslancom.“

„A kde?“ chcel som vedieť.

„V Afrike, v Guinea-Bissau.“

Ako odpovedala, viedla ma rovno do veľkej obývačky. A tam akoby práve na mňa čakali. Nad gaučom nad ľavou stenou visela veľká fotografia, ešte väčšia než v chodbe na prízemí. Fidel a Che, ale tentoraz sa pozerali sebe do očí a bolo vidieť, že fotograf ich zvečnil pri jednej z mnohých diskusií. Nuž, takto má vyzeráť obývačka kubánskeho diplomata, pomyslel som si sadajúc na gauč. Pani konzulka sa stále na mňa pozerala, akoby nechcela veriť, že som naozaj v ich byte, v Havane, na Kube. Dve deti, syn a dcéra, boli na prednáškach na Havanskej univerzite. Obaja chceli byť lekármi. Na Kube patria doktori, ale aj učitelia medzi zvlášť preferované profesie. Pani konzulka chvíľu sedela oproti mne, konečne uverila, že som prítomný.

„Miquel, musíme vašu návštevu osláviť,“ precedila cez zuby a už sa aj dvíhala. Odišla do kuchyne, počul som zvuk chladničky a o chvíľu niesla na podnose fľašu Havana Clubu, k tomu dva poháriky a na malom tanieriku krížalky ananásu a citróna. Položila podnos na stolík a vyzvala ma,